

Wonderkind Mischa Hillesum

Tragisch talent

biografie De jonge pianist balanceerde tussen genialiteit en krankzinnigheid.

door Hans Renders

Er heerst een trend om nu eens niet de beroemdheid zelf, maar diens kind of echtgenote in een biografie te vereeuwigen. Boeken over de dochter van James Joyce, de vrouwen van Rembrandt of de familie van Anne Frank zijn daar voorbeelden van. Onlangs publiceerde Jan Willem Regenhardt een biografie van Mischa Hillesum, het broertje van de schrijfster van het wereldwijd beroemde oorlogsdagboek, Etty Hillesum. Toch valt *Mischa's spel* niet in de categorie 'familie van beroemdheid', want ook zonder de postume roem van Etty zou er heel goed een biografie geschreven kunnen worden van het tragische muzikalent Mischa Hillesum. Regenhardt heeft goede redenen er desondanks een familiegeschiedenis van te maken. In 1938 stapte de achttienjarige Mischa Hillesum in de aula van het Amsterdams Conservatorium op het podium. Zijn roem was hem

al vooruitgesnel en daarom zat de zaal vol met kritische fijnproevers. Een van de aanwezigen vertelde vele jaren later aan Jan Willem Regenhardt dat zij al meteen de tragedie zag die aan dit muzikale genie kleefde. Voordat hij achter de piano plaatsnam, leek het wel of Mischa een psychotische aanval kreeg. Een toneelknecht moest eraan te pas komen om hem op zijn kruk te krijgen. Het publiek wist niets anders te doen dan hem een aanmoedigend applaus te geven. Het concert werd een daverend succes. Vrijwel onmiddellijk na dit opzienbarend optreden werd Mischa weggevoerd naar de gesloten afdeling van het Joods Krankzinnigengesticht Apeldoornsche Bosch.

Verleid door hospita

Mischa's spel draagt terecht de ondertitel *en de ondergang van de familie Hillesum*, want Regenhardt weet duidelijk te maken dat alle vijf familieleden (vader, moeder, Jaap, Etty en Mischa) balanceerden tussen genialiteit en krankzinnigheid. Mischa woonde met zijn familie in Deventer. Al op elfjarige leeftijd werd hij in Amsterdam in een pleeggezin ondergebracht om in de leer te gaan bij de conservatoriumdocent George van Renesse. Mischa werd tevens op het Vossius Gymnasium ingeschreven. Net als zijn broer Jaap moest hij toen al regelmatig opgenomen worden in een psychiatrische kliniek. Op veertienjarige leeftijd gaf hij een concert in de Deventer Schouwburg. Mischa hield van Beethoven, Mozart en vooral van Chopin, maar speelde ook graag 'nieuwlichters' als Strawinsky, Ravel en Kurt Weill. De jongen met het engelachtige gezicht bracht muziekiefhebbers het hoofd op hol, maar ook voelden meisjes en vrouwen zich om heel andere redenen tot hem aangetrokken. Hij werd verleid door zijn hospita.

Mischa leidde een leven in en uit de psychiatrische kliniek. Zijn roem werd almaar groter, zijn psychische problemen ook. Daar kon een 'handleesbehandeling' van de minnaar van Etty Hillesum geen verandering in brengen. Regenhardt beschrijft aan de hand van archiefstukken en interviews (die hij merendeels in

de jaren tachtig al afgenomen heeft) hoe beklemmend het leven van de Joodse Mischa tijdens de bezetting moet zijn geweest. Hij speelde op clandestiene 'zwarte avonden' en probeerde deportatie te voorkomen. Vanwege zijn reputatie had hij zijn lot kunnen ontlopen (dankzij Willem Mengelberg die voor hem gepleit had bij de Duitse autoriteiten vanwege zijn grote talent) of tenminste uitstellen, maar hij weigerde van zijn familie gescheiden te worden. Vlak voor hij in 1943 naar Westerbork werd afgevoerd, liet hij in eigen beheer een 78-toerenplaat persen. Daarop werd zijn uitvoering van Chopins *Polonaise A-dur, opus 40, no. 1* vastgelegd. Er is maar één exemplaar van deze grammofoonplaat geperst of in elk geval bewaard gebleven. Misschien was deze opname een daad van verzet, want dit stuk was na de Duitse inval in Polen talloze malen op de radio te horen, als protest en om het Poolse volk tot verzet op te roepen. Een van de eerste Duitse maatregelen was dan ook het verbod op Chopin.

Gerucht

Etty Hillesum werkte namens de Joodse Raad in Westerbork en zag daar op 21 juni 1943 haar vader, moeder en Mischa uit de trein stappen. Zij kon niets voor hen doen en ook haar eigen administratieve functie in het doorgangskamp bood geen bescherming. Op 7 september werden de vier Hillesums afgevoerd naar Auschwitz. Alleen Jaap ontbrak. Hij werd een paar weken later naar Bergen-Belsen overgebracht en stierf in april 1945 toen gevangenen daarvandaan in treinen getransporteerd werden. Etty leefde in elk geval op 30 november 1943 al niet meer. De ouders waren al eerder vergast. Mischa werd geselecteerd om in het getto van Warschau te werken. Daar stierf hij tussen oktober 1943 en maart 1944. Na de oorlog ging het gerucht dat Mischa nog zou leven, ergens in Rusland, maar dat was niet het geval. De complete familie Hillesum was uitgemoord. Etty liet haar dagboek na, Mischa een paar composities en de door hem gespeelde *Polonaise A-dur, opus 40, no. 1* van Chopin. ■

Mischa en Etty Hillesum aan de piano

LIT BESPROKEN BOEK

Jan Willem Regenhardt, *'Mischa's spel en de ondergang van de familie Hillesum'* (met cd waarop twee composities voor piano van Mischa Hillesum gespeeld door Marianne Boer en 'Polonaise A-dur, opus 40, no. 1' van Chopin, gespeeld door Mischa Hillesum), Balans, 326 p., € 19,95